

E-RÖSTNING – en antologi

Innehållsförteckning	sida
Inledning	3
Av Hans-Eric Holmqvist	
”The flying voter goes online”	5
Av Hans-Eric Holmqvist	
”E-röstning”	8
Av Tommy Rosén	
E-röstning - från teknologi till ideologi	10
Av Lars Ilshammar	
Omröstning på Internet	14
Av Madeleine Siösteen-Thiel	
E-voting: pilotprojekt inför genomförande	16
Av Bengt Lindstedt	
eVoting prövas i Stockholm	18
Av Monica Berneström	
Demokratiska lockbeten?	20
Av Tomas Ohlin	
Ett moderniserat valsysteem för det nya seklet – erfarenheter från Storbritannien	23
Av Karin Edin	
Digitala klyftor – ett hinder för e-demokrati?	29
Av Hidayet Tercan	
E-röstning för mer direktdemokrati	32
Av Kristoffer Talltorp	
Rösternas torg	35
Av Ingrid Atlestam	

Inledning

I propositionen Demokrati för det nya seklet skrev regeringen att "medborgarnas förmåga att söka och hitta information, skaffa sig kunskap liksom att föra en dialog på Internet kommer att ha en stor betydelse för medborgarnas deltagande i den politiska processen i framtiden". Vidare angav man att prioriteringen var "att utveckla tekniker och metoder inom IT för att främja en representativ demokrati med brett medborgerligt deltagande. Användningen av informationsteknik i demokratins tjänst kommer därför under de närmaste åren i hög grad att präglas av försök och experiment."

Regeringen ansåg att dessa frågor måste hållas samman på ett mer organiserat och samordnat sätt och att det gällde att metodiskt samarbeta med många olika aktörer för att utveckla den moderna informationstekniken som stöd för demokratin. Regeringen aviserade att en arbetsgrupp för IT och demokrati skulle inrättas.

Arbetsgruppens uppdrag är brett. Förutom att fungera som ett forum för erfarenhetsutbyte skall arbetsgruppen följa och främja utvecklingen av olika tekniker och metoder för en deltagardemokrati med IT-stöd; följa utvecklingen av informationsteknikens möjligheter att förbättra, förenkla, och utveckla valförfarandet och valdeltagandet; överväga om reglerna för statligt och kommunalt stöd till t.ex. folkrörelser och massmedier bör ses över; lämna förslag om hur medborgarna (t.ex. äldre och personer med funktionshinder) kan få ökad tillgänglighet till IT; uppmärksamma bibliotekens betydelse och roll som samhällets öppna rum samt fungera som referensgrupp inom Regeringskansliet vid t.ex. propositionsarbete.

Gruppen består av statssekreterare Hans-Eric Holmqvist (ordf.), bibliotekschef Ingrid Atlestam, projektchef Monica Berneström, departementssekreterare Karin Edin, fil.doktor Lars Ilshammar, kanslichef Bengt Lindstedt, adj. professor Tomas Ohlin, sekreterare Tommy Rosén, programansvarig Madeleine Siösteen-Thiel, webbredaktör Kristofer Talltorp, generalsekreterare Hidayet Tercan samt departementssekreterare Mattias Ludvigsson (sekr.).

Vi har t.o.m. september träffats fyra gånger. Arbetsplanen anger att uppdraget skall genomföras såväl genom seminarieverksamhet som att arbetsgruppen lägger ut externa uppdrag. I arbetsplanen har arbetsgruppen ytterligare utvecklat uppdragsbeskrivningen och föreslagit att arbetsgruppen bl.a. skall redovisa till regeringen vad som är angelägna nya IT-relaterade demokratiprojekt samt rekommendera när och hur regeringen bör genomföra försök med e-röstning.

Eftersom valet står för dörren är det naturligt att många av våra diskussioner hittills inom gruppen har kretsat kring IT och val.

Vi har valt att som en lägesrapport presentera ett antal korta skriftliga inlägg från gruppens ledamöter. De är inte innehållsmässigt koordinerade. Var och en står för sitt inlägg.

En kort sammanfattning av vad vi hittills kommit fram till kan se ut så här:

1. Det behövs fler e-demokratiprojekt och mer forskning. Alla inser att IT kan ha en stor betydelse för demokratin i framtiden, men alltför få engagerar sig i att utveckla dess möjligheter. Detta kräver kartläggning och utvärdering av genomförda försök, men också att resurser avsätts för nya.

2. Hittills har alltför många IT-projekt följt traditionella vägar; användningen av elektroniska brev, elektroniska broschyrer och TV-sändningar på nätet osv. Nu är dags att ta steget att använda tekniken för att verkligen vidga och fördjupa demokratin. Norrmalms stadsdelsnämnds agenter och Landstinget i Östergötlands webbsändningar är exempel på initiativ som tillför en ny dimension.
3. Sverige är det land i världen som har den mest spridda IT- och internetanvändningen. Det finns en fara i framgången och IT-mognaden. De som inte hänger med i Sverige kan bli mer utanför än vad samma grupper är i andra länder. Breddperspektivet måste därför präglade alla satsningar som görs.
4. Även Regeringskansliet kan använda e-konsultation och e-rådslag i sitt arbete. Det visade remissbehandlingen av förslaget till ändringar i EU:s dataskyddsdirektiv. Riktlinjer och mallar för hur detta kan genomföras bör tas fram.
5. Även om e-röstande inte är identiskt med e-demokrati är det angeläget att försök med e-röstande genomförs under den kommande fyra års perioden. Det berör inte bara demokrati utan också näringspolitik. Vi riskerar att bli utan svensk och kanske t.o.m. europeisk kompetens på området. Sverige sänder ofta valövervakare till andra länder och därför är det viktigt att vi har en, på praktiska erfarenheter byggd, nationell kompetens på detta område.
6. Eftersom flera val kan bli aktuella för försök aktualiserar detta eventuellt också samarbete med kommuner och landsting, studentkårerna, Svenska Kyrkan, Sametinget och Europaparlamentet.
7. Den synnerligen snåriga vallagstiftningen bör ses över bl.a. för att möjliggöra försök med e-röstning.

Eftersom flera av dessa idéer fordrar en snabb uppföljning och ännu inte har någon naturlig organisatorisk hemvist väljer vi att nu överlämna dem i denna form till ansvarigt statsråd.

Med vänlig hälsning

Hans-Eric Holmqvist

”The flying voter goes online”

Av Hans-Eric Holmqvist

När priset Guldlänken¹ för två år sedan för första gången skulle delas ut till bästa demokratiwebbplats, hade juryn ett ganska enkelt arbete. Få förslag hade inkommit och bland dessa fanns det en självklar vinnare. Det var en statlig myndighet, Luftfartsverket, och satsningen www.flygplats.nu.

Av landets 290 kommuner och 21 landsting fanns då ingen som kom i närheten att skapa ett liknande forum för debatt understött av en rik bakgrundsinformation.

I år var det betydligt fler förslag. Vinnare blev Norrmalms statsdelsförening. Juryns motivering nämnde särskilt stadsdelens rådslagsverksamhet men också användning av "agenter" som underlättar för den enskilde att följa specifika frågeställningar. Detta, skrev juryn, gör det möjligt för stadsdelens invånare att alltid hålla sig uppdaterade på de personliga hjärtefrågorna och därmed delta i debatten på ett mycket tidseffektivt och stimulerande sätt.

Landstinget i Östergötland använder webb-sändningar på ett intelligent sätt. Utöver sändningar från fullmäktige sänder man tittarfrågor, det vill säga intervjuer med politiker utifrån frågor från allmänheten och annan bakgrundsinformation. Fullmäktigemötena dokumenteras genom videoklipp uppställda efter dagordningen och med klickbara länkar till beslutsdokumentet.

Mycket har hänt på bara två år. Det gemensamma för dessa två exempel är att de visar hur den moderna tekniken kan öppna nya dörrar för insyn och påverkan. Det handlar inte om e-post till förtroendevalda eller de organisationsbeskrivningar som för närvarande dominerar kommunernas hemsidor. I årets val tycks det udda partiet Demoex tagit sig in i Vallentuna kommunfullmäktige. Partiets idé är att dess medlemmar genom internetomröstningar ska bestämma hur partiets representant ska rösta i kommunala frågor.

Om man nu får önska sig ett projekt så önskar jag att någon kommun skulle vilja ta sig an ”det digitala fullmäktigemötet”, det vill säga ett fullmäktige som är helt ”online”. Alla ledamöter kan från sin bänk nå alla relevanta handlingar via länkar i dagordningen. Medborgare som följer mötet på plats eller via utsändningar ska nå dokumenten på samma sätt. Alla som någon gång försökt följa en debatt i fullmäktige eller i riksdagen vet hur krångligt det är. Talarna åberopar hela tiden olika dokument som åhörarna inte har tillgång till och inte är vana att hitta i. Resultatet blir att åhörarna går ifrån mötet med känslan av att man inte begripit vad som beslutats. Jag gissar att en och annan ledamot, som förtvivlat bläddrat i sina pappershögar går hem med samma känsla.

Fullmäktige direkt! Vem är intresserad av att testa? Hand upp!

Men det finns mer saker att göra. Offentlighetsprincipen, en av grundpelarna i svensk demokrati, är fortfarande baserad på papperssamhället. Detta betyder att rätten att ta del av allmänna handlingar när det gäller statliga myndigheter i praktiken är något som i huvudsak stockholmarna kan utnyttja. Men förändringen är på gång. Som en följd av Statskontorets uppdrag att driva på arbetet med att utveckla 24-timmars-myndigheten och kampanjen Öppna Sverige, drar nu ett femtontal myndigheter och kommuner igång ”Nätverket diarier på nätet”.

¹ Guldlänken har instiftats av branschorganisationen Promise, Statskontoret och IT-kommissionen. Priset Guldlänken delas ut ”Till den myndighet eller organisation i offentlig förvaltning som på mest föredömligt och innovativt sätt utnyttjar Internet i sin dialog med medborgarna” www.guldlanken.nu

Nätverket kommer att vara ett forum för utbyte av erfarenheter och en stimulans för fortsatt arbete.

Jaha det var insyn och påverkan, men när får vi rösta på internet då?

För mig är frågan om e-voting större och lite annorlunda än bara handla om att rösta via internet.

Karin Edin skriver i sin uppsats om erfarenheterna av internet-röstning i Storbritannien. De brittiska erfarenheterna är viktiga att följa, men det finns ett annat land som är minst lika intressant. I Brasilien röstar i oktober 100 miljoner väljare i presidentvalet. En stor del av dessa lämnar elektroniska röster. Detta sker huvudsakligen inte via internet utan i valdatorer i vallokal. Varför denna enorma tekniksatsning i ett land med så många fattiga och icke läskunniga? Jo precis just pga det. E-röstning används som ett sätt att motverka analfabetismen. I Brasilien röstar väljarna via valdatorer som visar partisymboler och kandidatporträtt.

Som jag ser det kan e-röstning inte införas av enbart det skälet att väljaren ska slippa gå till vallokalen.

Men det kan finnas andra skäl.

Det papperslösa kontoret kommer säkerligen att förbli en vision, men papper försvinner mer och mer som transaktionsinstrument. Kreditkort och bankkort har vi haft sedan länge och de ersätter kontanter i allt högre utsträckning. Bank på internet har slagit igenom, inte minst i Sverige. Vi kommer att vänja oss mer och mer vid att sköta myndighetskontakter elektroniskt. I år deklarerade cirka 400.000 via internet. Antalet kommer att öka efterhand som systemet utvecklas. Om några år kan det för många vara lika naturligt att rösta elektroniskt som att lämna sin deklaration elektroniskt.

Idag accepterar vi att endast ha ett preliminärt resultat på valnatten. Det har hänt att svenska folket fått krypa till sängs utan att veta hur valet gått. Personrösternas fördelning vet vi inte förrän några dagar senare. Även om valmyndighet och länsstyrelser arbetar hårt kan de som kandiderar till kommun och landstingsfullmäktige få vänta en vecka på att få veta om de blivit invalda. Hur länge till kommer vi att acceptera denna ordning? Om personröstandet ökar väsentligt eller reglerna ändras så att man t ex får rösta på fler kandidater så kommer dagens vals-system inte att klara en resultatredovisning inom rimlig tid.

Med pappersvalsedlar har handikappade ett stort behov av hjälp. Det gäller inte minst synskadade. Valhemligheten gäller inte fullt ut för den som pga handikapp måste ta hjälp av en annan person för att rösta. Storleken på dagens valsedlar och det antal kandidater som partierna sätter upp tvingar partierna att trycka namnen i apotekarstil. Även den som har vanlig åldersbetingad synnedsättning har svårt att läsa texten på valsedlarna. Modern teknik erbjuder här en möjlighet till syntetiskt tal, textförstoring och skärmbilder med text och bakgrund i färger som gör valsedlarna lättlästa.

E-röstning har debatterats och analyserats i Sverige under ganska många år. Olika typer av tekniska lösningar har tagits fram. Det är framförallt två skäl som vägt tungt emot. Det första är bevarandet av valhemligheten. För att säkerställa att det inte går att bakvägen koppla ihop röster med uppgift i röstlängden, men ändå säkerställa att valet går att kontrollera i alla steg och att rösterna kan räknas om krävs ganska avancerade och dyra system. Just kostnads-

aspekten har varit ett annat argument. Ganska stora investeringar krävs i utrustning som bara används var tredje eller numera vart fjärde år.

Internet och webb-tekniken har delvis ändrat på bilden. Nu ser man inte längre dyra special-tillverkade valdatorer framför sig. Det handlar om att använda vanliga datorer och webb-plattform. Därmed blir det *tekniskt* möjligt att rösta utanför vallokal.

För drygt 10 år sedan stod undertecknad och några andra svenskar i ett dammig flyktingläger utanför Angolas huvudstad Luanda. I ett kvavt plåtskjul genomförde vi utbildning i valteknik och valorganisation. Om några månader skulle de första demokratiska valet någonsin hållas i Namibia. Trots FN:s övervakning var alla övertygade om att apartheidregimen i Sydafrika skulle göra allt för att sabotera valet. Vi gick noga igenom hur man skulle förebygga och upptäcka fusk. Vi talade särskilt mycket om ”flying voters”, dvs inhyrda hejdukar som reser mellan vallokaler och röstar med stulna eller köpta identiteter. Vi talade om vikten av att säkerställa valhemligheten. Vare sig valfunktionärer eller grannar hade rätt att få veta hur man röstade.

Valet i Namibia genomfördes korrekt, men vi har nyligen upplevt i ett av dess grannländer hur det kan se ut när en regering gör allt för att förhindra ett misshagligt valresultat.

IT-samhällets flying-voters behöver inte flyga eller förflytta sig på annat sätt. De kan lugnt sitta i en bekväm lokal försedd med internetuppkoppling och köpta eller stulna ID-handlingar, PIN-koder eller vad som behövs. I Sverige har vi ytterst få exempel på valfusk. Partierna tar själva en stor del i att kontrollera valet. Valförrättarna rekryteras inte sällan bland partiaktiva. Genom att alla partier utser valförrättare så uppstår en situation där alla kontrollerar varandra. Eftersom hela valförloppet är öppet kan vem som helst närvara vid röstning och rösträkning och försäkra sig om att det går rätt till.

E-röstning innebär att valförloppet blir mindre transparent. Endast specialister med behörighet att gå in i datasystemen har möjlighet att kontrollera. E-röstning innebär att man måste lita på experters ord att allt går rätt till, man kan inte gå och se själv. Internetröstande minskar transparensen ytterligare, då kan man inte ens se själva röstandet. Det går inte att kontrollera förekomsten av flying voters och röstköp eller ens om väljaren avger sin röst under hot.

Internet var från början ett system för att möjliggöra datatrafik hos USA:s militär även om landet utsattes för ett kärnvapenattentat. Dagens öppna internet är dock sårbart och känsligt för attacker som blockerar trafiken. När detta skrivs står vi inför årsdagen av de fruktansvärda terroråden i New York och Washington den 11 september 2001. Morgondagens terrorister kommer säkert att se sig om efter mer sofistikerade metoder. Vad kan vara mer förödande för ett land än att inte kunna genomföra ett allmänt val. I många fall sådana störningar leda till konstitutionell kris. Störningsattacker mot internetval torde därför vara ett lockande projekt för den som vill åstadkomma stor skada med liten risk för egen del.

Den kanske viktigaste egenskapen hos ett valsystem är att väljarna litar på det. I det ligger inte bara att den enskilde ska känna trygghet för att den egna rösten räknas och att egna valhemligheten skyddas. Förtroendet handlar också om att andra inte utsätts för trakasserier eller att någon genom fusk påverkar valets utgång. Det enda sättet att skapa tillit är att ha transparenta system. Det är viktigt att valet är rättvist än att det går fort. Använd med omdöme kan dock den moderna tekniken brygga över klyftor. Därför måste vi pröva den.

”E-röstning”

Av Tommy Rosén

Den första fråga som inställer sig inför en skrivning om ”e-röstning” är vad detta begrepp står för. Ett sätt att försöka besvara frågan är att försöka beskriva vad ordet betyder ur ett demokratiperspektiv. En enkel sådan kan vara att försöka beskriva vad ”e” står för. Då hamnar vi i en definition av vad elektroniskt står för och märker snart att det omfattar bl.a. fax, mobiltelefon och datorer. De senare kan sedan bidra med e-post och Internet som i sin tur tillsammans med olika programvaror erbjuder nya eller annorlunda möjligheter än före tillkomsten av denna teknik.

Det andra alternativ är att försöka se vad ”röstning” står för i dagens demokratiska utveckling. En snäv översättning hamnar på insamling av medborgarnas åsikter inom ramen för den representativa demokratin allmänna val och enstaka folkomröstningar. Det handlar då om elektroniska hjälpmedel i samband med allmänna val och författningsreglerade folkomröstningar.

Vid sidan om de allmänna val och författningsreglerade folkomröstningar pågår sedan många år en deltagardemokratisk utveckling. Vid sidan om tidigare utveckling har e-post och Internet börjat användas.

Allmänna val

Kring de allmänna valen och folkomröstningar finns kraven att de ska vara fria och hemliga. Dessa värden har påverkat de praktiska arrangemangen kring valen och utformningen av det tekniska stödet.

Ett av de krav som styr den praktiska utformningen av insamlingen av röstsedlar och användningen av elektroniska hjälpmedel är kravet på att val ska vara hemliga. Detta krav finns i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Denna konvention omfattas av samtliga 44 medlemmar i Europarådet och är svensk lag.

Det finns inget stöd för att nya tekniska hjälpmedel ska få urholka de kvaliteter som finns kring val idag.

Deltagardemokrati

Utvecklingen av deltagardemokratin sker inom ramen för den representativa demokratin. Det är alltid riksdagen och fullmäktigeförsamlingarna som har ansvaret för att göra avvägningar mellan olika intressen och ansvara för helheten i politiken.

Det som sker nu är att det utvecklas nya former för samspel mellan politiker och medborgare även mellan valen med stöd av e-post och Internet. Inledningsvis ställde jag frågan om betydelsen av ”e-röstning”. Kan begreppet även omfatta dialog med medborgarna så att de kan framföra det som brukar kallas ”medborgarnas politiska dagordning” – alltså vilka frågor de anser viktiga att diskutera och kanske vidta förändringar inom? Går det också att ta med olika former för att samla in medborgarnas synpunkter i specifika frågor?

Enligt min uppfattning måste de olika metoder att samla in medborgarnas synpunkter för att forma politikens frågor och beslut omfattas av begreppet "e-röstning". Ett försök att hitta en svensk beskrivning av de företeelser som har en gemensam karaktär skulle vi slippa att diskutera ett begrepp som p.g.a. olika arbetsformer i skilda länder får olika innebörd beroende på vem som tolkar det.

Med en tolkning som omfattar olika arbetsformer i deltagardemokratien behövs en granskning av de krav på utformningen av teknikstöd som idag kända försök har ställt.

Politisk diskussion för att få fram medborgarnas politiska dagordning förekommer genom t.ex. fullmäktigeutskott och beredningar. I en del kommuner och landsting/regioner används diskussionsforum på webbplatsen.

Rådslag har använts för att beskriva en rad sammanhängande aktiviteter i anslutning till insamling av medborgarnas synpunkter i en fråga. För information, dialog och svar på ställda frågor används bl.a. webbplatsen. Förutsättningarna för rådslagen har varit olika. De varierar från samråd före formulering av beredningsdirektiv till av den politiska ledningen klart definierade alternativ.

Kraven på de tekniska stödsystemen skiftar beroende på hur den demokratiska processen utformats. *Några* av kraven kan ändå preciseras.

- Valhemligheten ska ha samma kvalitet som i dag,
- Svartalternativen kan vara formulerade eller öppna för medborgarnas förslag,
- Personkretsen kan vara röstberättigade i egna kommunen och landstinget/regionen, utvidgad med motsvarande i andra kommuner och landstinget/regioner samt icke röstberättigade, var för sig eller tillsammans,
- Programvaror ska vara standardiserade så att de kan användas på befintliga plattformar.
- Den insamlade informationen ska ägas av beställaren och kunna bearbetas och tolkas av denne.

E-röstning - från teknologi till ideologi

Av Lars Ilshammar

“The government should spend more time worrying about giving people reasons to vote and less time trying to make it more convenient”

Steven Colemann

E-röstning, cybervote, e-voting, val på nätet. Kärt begrepp har många namn. När detta skrivs är det valtider i Sverige, och många politiker och statsvetare oroar sig för ett fortsatt sjunkande valdeltagande.

Demokratins, eller rättare det representativa partisystemets kris, tycks vara en av de starkaste drivkrafterna bakom de senaste årens stigande intresse för e-röstning. Genom att öppna möjligheter för väljarna att rösta hemifrån med hjälp av dator och Internet skulle tillgängligheten till själva valprocessen öka och valdeltagandet kunna höjas. Så ser kalkylen, något förenklat, ut i de vanligaste fallen.

Fiaskot i sammanräkningen av det senaste amerikanska presidentvalet satte också ljuset på själva det valtekniska tillvägagångssättet. Även om det svenska valsystemet på denna punkt fungerar helt annorlunda och bättre än det amerikanska har den intensiva USA-debatten utan tvekan gett näring även åt intresset för e-röstning här i Sverige och andra europeiska länder.

En fråga i tiden

Det finns dock fler förklaringar till att e-röstning framstår som en viktig fråga i tiden. Att informationsteknikens snabba utbredning, dess penetration, på expertspråk, för första gången gör det möjligt att utveckla demokratiska användningar i bred skala är en sådan faktor. Med en Internetansluten dator i mellan 60 och 70 procent av de svenska hemmen är tekniken inte längre förbehållen en liten privilegierad elit, utan kan börja användas brett i vardagen på samma sätt som tidigare telefon, radio och TV.

En annan förklaring är att ett antal teknik- och konsultföretag sedan ett par år marknadsför sig mot stat, kommun och organisationer som experter på just e-röstning, rådslag och medborgardialoger. Dessa företag har förstås ett egenintresse av att e-röstning framstår som en stor och viktig demokratireform. Att det praktiska utfallet av olika försök (kårsvalet i Umeå, Ungt Val 2002 etc.) inte direkt har gett några påtagliga effekter på valdeltagandet visar dock att sådana påståenden tills vidare bör tas med några rejält tilltagna nypor salt.

Den starkt positiva symbolladdning som fortfarande omger informationstekniken kan förstås inte heller räknas bort i sammanhanget. Trots att några av de mest verklighetsfrämmande och kostnadsslukande IT-visionerna har kraschlandat i verkligheten lever föreställningen om att IT på något sätt är nära kopplat till framtiden kvar i tämligen orubbat bo – något som bl.a. visar sig i att de tillfrågade i olika opinionsmätningar regelmässigt får frågor och svarar positivt om e-röstning.

För regeringar och andra offentliga organ kan det därför vara frestande att försöka in-teckna något av medborgarnas framtidslängtan genom att satsa budgetmedel på e-röstning, 24-timmarsmyndigheter eller liknande projekt med hög utopifaktor. E-röstning blir i det

perspektivet inte bara en rent teknisk metod för att underlätta tillgängligheten till valprocessen, utan också ett sätt att kommunicera ett budskap om modernitet, framstegstro och inte minst politisk reformiver till väljarna.

E-röstning för direktdemokrati

Slutligen bör man definitivt inte glömma bort att entusiasmen för e-röstning är intimt kopplad till den breda strävan mot direktdemokrati, decentralisering av politisk beslutsmakt, ökat medborgardeltagande o.s.v. som kännetecknar många av de nya sociala och politiska rörelserna som växt fram på och utanför nätet under de senaste 10 åren.

Mot den bakgrunden skulle införande av e-röstning i allmänna val närmast bli en informationsteknisk hävstång för att på sikt kunna genomföra fler beslutande omröstningar även mellan de ordinarie valen. När väl isen är bruten skulle vi alltså kunna e-rösta hemifrån om många ting som idag har delegerats till politiker och tjänstemän på olika nivåer. Entusiasterna för denna tanke ser e-röstning som ett sätt att ta tillbaka makt från "politikerna" och förändra hela det demokratiska systemet i grunden; "*To hack politics down to its component parts and fix it*", som en amerikansk aktivist uttryckt saken.

Två demokratiparadigm

Här ställs plötsligt två demokratiska paradig mot varandra: det välbeprövade representativa och det oprövade direktdemokratiska. Om vi lämnar de tekniska, symboliska samt företags- och organisationsegoistiska dimensionerna därhän och koncentrerar analysen till medborgarintresset så återstår det därmed två huvudargument för e-röstning, båda nära kopplade till de ovannämnda paradigmen.

Å ena sidan förhoppningen om att kunna bota diverse krissymptom och återställa vitaliteten inom det traditionella representativa systemet; "lappa och laga".

Å andra sidan viljan att förändra den representativa demokratin i riktning mot större inslag av direktdemokrati och gräsrotsinflytande; "riva och bygga nytt".

Bara det ena argumentet tycks dock ha någon större giltighet i dagens politiska verklighet. Ingen politiker, forskare eller samhällsdebattör har för det första på allvar hävdats att tillgängligheten till våra vallokaler skulle vara någon huvudförklaring till krisfenomen som sjunkande valdeltagande och sviktande politiskt engagemang. Om vårt nuvarande representativa system är krisdrabbat så yttrar sig krissymptomerna i alla fall inte i första hand genom alltför höga trösklar, tröga ytterdörrar eller opraktiskt designade valbås.

För det andra; de praktiska försök med e-röstning som hittills genomförts ger inte heller belägg för tesen att val på nätet skulle kunna ge avgörande bidrag till ökat valdeltagande. Försöken är visserligen ännu så länge få och i något fall också tekniskt otillfredsstillande, men den erfarenhet som hunnit samlas visar åtminstone inget klart samband mellan informationsteknik och valdeltagande.

När det gäller det omskrivna kårvalet i Umeå tycks sambandet snarast ha varit negativt; studenternas valdeltagande sjönk nämligen, trots en ganska omfattande propaganda för det bekväma med e-röstning hemifrån studentlyan. E-röstning som en hälsobringande kur mot

den representativa demokratins tilltagande anemi verkar alltså ha svårt vinna stöd, såväl teoretiskt som praktiskt.

Att e-röstning på ett naturligt sätt och på sikt förmodligen ändå kommer att infogas i det representativa demokratisystemets arsenal av olika valtekniker är en annan sak.

Ett otostat ideal

Ur såväl ett demokratiteoretiskt som ett praktiskt medborgarperspektiv är det dock i första hand viljan att förändra det svenska folkstyret i direktdemokratisk riktning som borde kunna motivera en större satsning på e-röstning. Även här måste dock en reservation antecknas: varken de tekniska systemens tillförlitlighet eller medborgarnas vilja att engagera sig i direktdemokratiska omröstningar har ännu testats i någon större skala.

Kring teknikens brister och förtjänster finns en omfattande internationell debatt som jag inte tänker gå närmare in på här. Om föreställningen att människor i allmänhet längtar efter att få aktivera sig i valprocesser även mellan de ordinarie valen vet vi dock att den ännu så länge mera vilar på ideologiskt önsketänkande än på någon säker empirisk kunskap.

En förändring av folkstyret i mer eller mindre direktdemokratisk riktning förutsätter förstås också att man anser att direktdemokrati verkligen är någonting eftersträvansvärt i sig – och i själva verket är ett sådant ställningstagande kanske pudelns verkliga kärna. Ett grundläggande problem i debatten kring e-demokrati i allmänhet och e-röstning i synnerhet har nämligen varit att fundamentala frågor om vad som är en god och eftersträvansvärd demokrati ytterst väldigt sällan ställts innan tekniska experter och konsulter kallas in för att presenterat färdiga tekniklösningar.

Följaktligen görs inte heller någon analys av vad som egentligen är demokratins akilleshäla idag. E-demokrati och e-röstning riskerar därmed att bli ännu ett par exempel på sexiga tekniska lösningar som tämligen förvirrat söker sitt problem.

Först demokratin, sedan tekniken!

Ett gott råd till den demokratiintresserade allmänheten, politiker och offentliga beslutsfattare i demokratiberåd skulle utifrån den här korta genomgången kunna vara att utrusta sig med en välbehövlig dos is i magen: Ta först tid på er att tänka igenom er egen demokratisyn innan ni beger er in på Teknikmagasinet. Det är inte förrän ni gjort klart för er hur en bra demokrati ser ut och vad som i så fall egentligen är problemet med dagens folkstyre som det blir rationellt att shoppa teknik.

Och vad som är bra eller mindre bra demokrati, ja det är ju till syvende og sidst klockrent ideologiska frågor som inte låter sig besvaras utifrån några oberoende vetenskapliga kriterier. Genom att låtsas lösa i grunden politiska och sociala konflikter med tekniska medel kan man kanske undvika en besvärlig debatt för stunden. Att hänvisa oroade medborgare till skenbart objektiva tekniklösningar upphäver dock sällan några problem i längden.

Som den brittiske statsvetaren och Blairrådgivaren Steven Colemann säger i det inledande citatet skulle demokratidebatten må väl av att politiker ägnade mera tid åt att bekymra sig över hur de kan ge medborgarna större anledning att rösta överhuvud taget, och mindre tid åt att försöka uppfinna tekniska metoder för att göra själva röstförfarandet bekvämare.

Eller annorlunda uttryckt: plocka fram ideologin och stoppa undan tekniken tills ni vet vartåt ni egentligen ska styra kosan. För i just det här fallet är vägen kanske mödan värd, men det måste också vara mål och mening med vår färd.

Vad som bör tilläggas: det är bara genom fler experiment och forskning som vi kan skaffa erfarenheter av hur e-röstning fungerar, eller inte fungerar, i praktiken. Därför vore det välgörande om de politiska ansvariga vågade släppa lös experimentlustan under den kommande valperioden, om inte annat för att kunna avfärda e-röstning som den stora lösningen på demokratins verkliga eller inbillade problem.

Omröstning på Internet

Av Madeleine Siösteen-Thiel

Sverige är ett ledande IT-land med en hög användning av den nya tekniken. Detta medför att näringsliv och offentlig förvaltning genomgår snabba förändringar. Medborgarna ställer högre krav på deltagande i de demokratiska beslutsprocesserna. De traditionella formerna för dialog mellan partier, politiker och medborgare utvecklas med stöd av IT. Därmed behövs också en långsiktig kunskapsuppbyggnad genom större och bredare forskningsinsatser i samverkan mellan de olika aktörerna; forskare, näringsliv och statsförvaltning.

Samhällsutvecklingen går mot en utveckling av digitala samhällstjänster. Efterfrågan och det uttalade behovet av nya IT-tjänster inom offentlig sektor ökar. Om man som medborgare kan hitta information, lämna ansökningar om tillstånd, se hur ärendegången är mellan offentliga förvaltningar är det en naturlig följd att även kunna rösta från sin närliggande dator i omröstningar och i allmänna val.

Enligt en SIFO-mätning, som gjordes på uppdrag av Posten eGovernment och vilken presenterades i somras, svarade 59 % av 1000 tillfrågade att man vill kunna använda Internet för kommunala omröstningar och 54 % av de tillfrågade såg möjligheten att lägga sin röst på nätet i allmänna val. Detta visar ett stort intresse för att använda den nya tekniken i syfte att utveckla och fördjupa medborgardialogen. Ett intressant experiment på direktdemokrati är bildandet av ett kommunalt Internetparti inför höstens val där ungdomar vill testa nya kommunikationsmöjligheter.

I Sverige begränsas erfarenheterna från genomförda e-röstningar på nätet i huvudsak till olika rådslag och omröstningar i enstaka kommuner samt till kårvalet i Umeå våren 2001 och till tidningen Aftonbladets omfattande skolval våren 2002. I dessa omröstningar har forskningsinsatserna inte varit framträdande (med undantag från kårvalet i Umeå). Därmed saknas också något större genomarbetat diskussionsunderlag kring ex användningen av tekniken, resultatet av tester, utvärdering av genomförandet samt spridning och analys av resultaten från svenska demokratiexperiment.

Inom ramen för ett VINNOVA-stött FoU-projekt vid Örebro universitet, ”Lokala IT/demokratiförsök i Sverige i ett komparativt perspektiv”, inom programmet DEMOCRIT, hölls ett intressant seminarium på försommaren i år. Med utgångspunkt i vetenskapliga artiklar diskuterades olika aspekter på Internetröstning. Några artiklar att nämna i detta sammanhang var ”Tio myter om Internetröstning” av Heiner Schorn och ”Internet Voting in Practice – the Case of Umeå Student Union” av Åke Grönlund och Marcus Hällgren.

Samtidigt arbetar för närvarande forskningsinstitutet SICS (Swedish Institute for Computer Science) med ett FoU-projekt kring elektronisk röstning tillsammans med e-demokrati-företaget VOTIA. Projektet är finansierat av VINNOVA och är kopplat till VINNOVAs FoU-program IT-användning och delprogrammet Medborgarinflytande och offentliga tjänster. Syftet med projektet är att få fram ett praktiskt fungerande och teoretiskt underbyggt röstningssystem som gör att väljare kan rösta hemifrån på Internet. Systemet skall utvecklas mot att kunna uppfylla hårt ställda säkerhetskrav. En viktig fråga i projektet är även hur identifieringen av den röstande skall gå till. Det får inte gå att sälja sin röst. Att delta i en omröstning på nätet är inte bara en teknisk fråga utan till stor del handlar det också om den röstandes förtroende till system och rättssäkerhet. Samhället kan såväl vinna nya röster som förlora röstande vid ett Internetval. Nya grupper, främst ungdomar, kan säkert lockas till

valurnorna medan andra medborgargrupper uttrycker oro inför ny teknik. Utvecklingen går dock mot ett informationssamhälle där den elektroniska förvaltningen ger utvecklad möjlighet till kommunikationen med medborgare. Att genomföra omröstningar på nätet är en pusselbit i det pussel som samhället lägger i kraven på effektivitet och utökad demokrati.

Ett röstningssystem kan även ha andra samhällliga användningsområden, t.ex. omröstningar i kommuner samtidigt som det i näringslivet kan användas i olika omröstningssituationer. SICS har en utvecklad teknisk prototyp som planeras bli testad ute i "verkligheten", vid exempelvis ett rådslag i någon kommun eller vid ett kårval. Det är mycket intressant att få fram ett svenskt utvecklat e-röstningssystem och att svensk forskning bedrivs inom området, inte minst för att bättre kunna utvärdera andra länders system. Det finns även en potential för svensk export mot bakgrund av Sveriges goda framförhållning i e-demokratifrågor.

Inom ramen för EU:s kommande 6e ramprogram för forskning och utveckling borde Sverige ta tillvara möjligheterna att delta i europeiska nätverk och forskningsprojekt kring e-röstning. Men förutsättningarna för ett EU-deltagande ställer även krav på att det finns en bredare nationell forskningsbas kring IT och demokrati kopplat till offentliga tjänster. Våra nationella forskningsanslag idag inom detta forskningsområde är mycket begränsade.

Kommande nya nationella FoU-satsningar inom offentliga e-tjänster skulle även kunna inrymma satsningar på e-demokrati med målsättning att ytterligare fördjupa deltagande från medborgarna i det offentliga arbetet. En förbättrad kontakt mellan medborgare, politiker och förvaltningsapparat, med stöd av IT, stärker demokratin och ger kostandsbesparing i samhällsutgifterna. Ett främjande av forskning, speciellt med tanke på e-demokratisatsningar, innebär utvecklande av tekniska system i samverkan med användarna genom tester som följs upp och utvärderas. För att kunna utveckla och genomföra ett verkligt Internetval krävs omvärldsanalyser, tester, erfarenhetsspridning från andra genomförda omröstningar med e-stöd.

Hindren för organisatoriska och tekniska förändringar ligger i krav på ändringar i människans vanor, tankesätt, myter, föreställningar och inte minst våra lagar och förordningar. Att genomföra elektroniska röstningar måste främst utgå från behov och önskemål från medborgarna men även i förändrade synsätt från politiker och förvaltningar.

Sverige har ju faktiskt bra förutsättningar att kunna utveckla demokratin på nätet, med en god teknikutveckling inom IT och några välutvecklade e-demokratiföretag. Lägg därtill erfarna och intresserade forskare på universitet, högskolor och forskningsinstitut med inslag av såväl IT liksom tvärvetenskapliga aspekter, såsom statsvetenskap, rättssäkerhet, arbetsvetenskap, organisationsutveckling och demokratifrågor. Med relativt små forskningsmedel, kan ett ökande samarbete mellan de svenska aktörerna bidra till att få fram bra metoder och verktyg för att i större skala kunna genomföra en röstning via Internet.

Vi behöver goda exempel. Idag ryms denna forskning inte inom de prioriterade nationella forskningsprogrammen. Det behövs en långsiktig kunskapsuppbyggnad kring den nya informationsteknologins användningsområden omfattande även demokratiutveckling och IT. På det nationella planet kan man verka för kunskapsutbyte och samverkan genom bl.a. nätverksbyggande mellan aktörerna och genom att i högre grad involvera medborgarna i satsningarna.

E-voting: pilotprojekt inför genomförande

Av Bengt Lindstedt

Många kommuner prövar nya vägar för att aktivera och stärka invånarnas deltagande i det lokala politiska arbetet. Utan att här gå in på några definitioner av e-voting så är e-voting ett hjälpmedel i utvecklingen att stimulera deltagande i den lokala politiska verksamheten. En definition av begreppet och företeelsen e-voting är naturligtvis nödvändig och det är något som t.ex. de som ansvarar för valet eller demokratiutvecklingen bör göra.

Folkomröstning via Internet är ett exempel på e-voting. Men även andra opinionsyttringar med stöd av Internet m.m. kan ses som inslag i e-voting. Det sannolikt att e-voting kommer att bli ett mer aktivt inslag i det politiska arbetet på lokal nivå och där politikerna står nära och lever tillsammans med den grupp man är utsedd att företräda. Man måste känna till vad uppdragsgivarna tycker i väsentliga frågor och fortlöpande stämna av vad den allmänna opinionen tycker.

Med e-voting kan medborgarna komma att erbjudas ännu ett sätt att delta i val och ge sina synpunkter i angelägna samhällsfrågor mellan valen. Starka skäl talar för att nya grupper genom e-voting kan komma att attraheras till ett aktivare samhällsengagemang och deltagande i det politiska arbetet. E-voting kan inom en snar framtid komma att ske med stöd av Internet, webbradio, sms, telefoni m.m. Det är utan tvekan en av många vägar att nå grupper som idag inte deltar i valen och det politiska arbetet. Med de olika kanaler som kan komma att utnyttjas via e-voting nås fler grupper. Ungdomarna genom sms, medelålders via Internet och de äldre med knapptelefon.

Förväntningarna bland gemene man att kunna använda informationsteknologin i olika sammanhang förstärks i takt med att tjänsteutbud, information m.m. ökar via Internet. Många ställer säkert frågan när i tiden kan vi ges möjligt att välja via e-voting och med e-voting aktivt delta i samhällsarbetet. I takt med att flera andra länder erbjuder detta är det inte orimligt att utgå ifrån att grupper inom den svenska väljarkåren förväntar sig denna möjlighet.

Ett antal kommuner har gjort försök med lokala omröstningar via internet. Deras erfarenheter skulle vara intressanta att ta del av. Två förfrågningar har skett på min hemort om synpunkter på att rösta vid allmänna val via Internet. Den ena skedde under år 2000 via den sk Bollnäs Dialogen och där det gavs utrymme för de svarande att komma med kommentarer. Den andra skedde via en enkel förfrågan på vår hemsida våren 2002. Vid båda undersökningstillfällena var en majoritet av de som lämnade sina synpunkter positiv till att rösta via Internet.

E-voting bedöms kunna bli en realitet i Sverige tidigast vid valet 2010. Inför ett sådant steg bör försök, experiment och utbildning genomföras i syfte att få en uppfattning om vad det kan innebära för demokratin, politikerna och väljarna.

Ett antal kommuner bör inbjudas att vara pilotkommuner för att utveckla e-voting. De skulle som ett led i ett sådant utvecklingsarbete få till uppgift att samla erfarenhet, kunskap och medverka i försök för att få ett underlag för ett ställningstagande om e-voting. Vid de kommande allmänna valen till riksdag, landsting, kommun, kyrkan och EU skulle exempelvis ”kontrollerade försök” med e-voting kunna inledas. Försöken bör följas av en forskargrupp. Intressanta forskningsprojekt pågår redan inom detta område med stöd av bl.a. VINNOVA och där bl.a. universiteten i Uppsala, Umeå och Örebro deltar. Även de internationella erfarenheterna bör tas till vara.

Inför de allmänna valen hösten 2002 till riksdag, landsting och kommun är det för sent att initiera något pilotprojekt i e-voting. Men ett ställningstagande i år om ett ”kontrollerat” försök skulle kunna innebära att ett sådant försök skulle kunna göras vid EU valen 2004. Syftet med ett sådant försök är att få en indikation på hur politiker, väljare samt ungdomar ser på e-voting. Vid de därefter följande valen utvidgas försöken.

En utveckling bör inledas för att utforma den tekniska plattformen för e-voting. Finns den och om den gör det svarar den upp mot de krav som vi ställer på e-voting med valsäkerhet m.m. Skall alla kommuner t.ex. på sikt kunna förutsättas erbjuda e-voting för t.ex. opinionsmätningar eller medborgarpaneler eller skall e-voting bara finnas där kommunerna själva vill och har tillgång till tekniken för e-voting. Skall e-voting vara en medborgerlig rättighet eller är det upp till kommunerna själva att avgöra om man skall kunna erbjuda e-voting eller inte.

Ett införande av e-voting bör föregås av möjligheter till utbildning och information. E-voting bör bli ett alternativ för alla och därigenom kommer i bästa fall fler än idag att lockas till att delta i valen och samhällsarbetet. Tidsenliga former bör genomsyra det politiska arbetet vid val och delaktighet i samhällsarbetet så medborgarna känner igen sig och lockas till deltagande.

eVoting prövas i Stockholm

Av Monica Berneström

I Stockholm stad pågår, liksom i andra städer och kommuner, ett successivt arbete med att öka den kommunala delaktigheten för stadens invånare. Ett effektivt verktyg för detta är naturligtvis Internet. Den representativa demokratin förutsätter ett levande samspel mellan väljare och valda. De traditionella formerna för dialog inom partierna och med medborgarna kan utvecklas med hjälp av IT.

I Stockholm har denna utveckling kommit längst i stadsdelarna Norrmalm och Kista där dialogen förekommer i form av agenter, e-paneler och diskussionsfora. Samråd förekommer i form av elektroniska omröstningar. Dessa omröstningar har sedan varit ett underlag bland andra för nämnden att ta ställning till vid beslut.

De programvaror som finns tillgängliga för omröstningar på Internet är i nuläget inte fullständigt färdigutvecklade vad gäller säkerheten. De kan därför ännu inte användas vid allmänna val. Men här sker en utveckling och säkerheten förbättras successivt. Flera länder satsar mycket aktivt på forskning och utveckling inom detta område. Särskilt kan nämnas England, som satsar på Internetröstning till det allmänna val som hålls efter 2006.

För Stockholm stad är det angeläget att kunna medverka i utvecklingen av säkra programvaror för e-voting. Även inom EU intresserar man sig aktivt för detta. Stockholm deltar därför i EU-projektet Cybervote som startade hösten 2001 och avslutas i april 2003. Målet för projektet är att utveckla ny och säkrare teknik för omröstningar. Den säkerhet som vi här talar om är valhemligheten som måste garanteras även vid e-röstning, att det bara ska gå att rösta en gång samt att man ska kunna kontrollera sin röstning.

I projektet deltar tre stora företag inom telecom-området (Matra, British Telecom och Nokia), två nordeuropeiska universitet samt tre kommuner. Kommunernas huvudsakliga roll är att agera testbäddar för den framtagna tekniken. De tre kommunerna är Stockholm, Bremen och Issy-les Molineaux.

Hittills i projektet har grunden lagts för den teknikutveckling som eftersträvas, prototyper har tagits fram, och nu hösten 2002 är det dags att ta itu med praktiska prov. Avsikten är att genom dessa prov samla in erfarenheter av hur den nya tekniken fungerar, i händerna på tekniskt oerfarna användare. I Kista, där stockholmsdelen av projektet genomförs, kommer testbädden i huvudsakligen bestå av äldre personer.

Cybervote koncentrerar sig i detta sammanhang alltså på programvaror som kan hantera säkerhet väsentligt bättre än tidigare. Den ”hårdvara” som används är väl beprövad. I testet kommer tre olika varianter användas: mobiltelefon, handdator och persondatorer.

Just nu etableras kontakt med personer som är intresserade av att delta i testbädden i Kista. Inledningsvis kommer ett mindre praktiskt prov med begränsad omfattning att äga rum i september 2002. Därefter kommer en grupp på ca 500 personer i Kista att erbjudas att pröva den nya tekniken för omröstningar. Erbjudandet kommer att riktas till äldre medborgare. Kontakt kommer att tas med 400 personer som bor enskilt boende och 100 personer som bor i servicehus. För detta ändamål har man kontakt med organisationer, vilkas medlemmar har intresse av att vara med.

Tekniken kommer att prövas i verkliga beslutssituationer. De frågor om vilka man kommer att samla in och sammanställa deltagarnas uppfattningar är frågor av verkligt intresse, som t.ex. ombyggnad av Kista trafikmiljö eller organisation av det offentliga omsorgsutbudet. Dessa frågor är ännu inte preciserade till sin lydelse. Före själva omröstningarna kommer en bred politisk diskussion om de aktuella frågorna att äga rum.

Ett antal datorer kommer att ställas till användarnas förfogande, och en lista med väl definierade utvärderingsfrågor kommer vid två olika tillfällen (i sept. 2002 och i jan. 2003) att ställas till deltagarna. Deltagarna kommer att få hjälp av studenter med att hantera utrustningen om så skulle erfordras. Avsikten är att samla in deltagarnas detaljerade uppfattningar om teknikens användbarhet, och dokumentera erfarenheter och problem. Omsorg har lagts ner på att få utvärderingarna så kompletta som möjligt.

Liknande tester kommer också att utföras i Bremen och Issey-les-Molineaux och utvärderas och sammanställas inom ramen för det internationella projektet. Slutsatserna kommer att presenteras i april 2003 då projektet avslutas.

Projektet handlar om att hitta en tekniskt säker lösning för e-röstning, men en stor vinst är att projektet har satt igång en diskussion om IT och demokrati. Aldrig har ett IT-projekt i Stockholm fått en sådan publicitet i media! Det som diskuteras är tillgängligheten, ”alla måste kunna få tillgång till och kunskap om hur datorn används”, dialogen med de valda och möjligheten till inflytande. Rubriker som ”Tekniken i demokratins tjänst”, ”IT kan ge demokratin en nytändning” har varit vanliga. Om Cybervote lyckas att ge oss säkra elektroniska omröstningar kan detta bli ett av de verktyg som kan utveckla och stärka demokratin.

Demokratiska lockbeten?

Av Tomas Ohlin

Hur kan vi främja det demokratiska deltagandet? Mediafrågan är viktig, men inte avgörande. Praktiska prov med användning av Internet för att underlätta medborgarnas deltagande i demokratiska samråd och omröstningar pekar på att människor vill ha något mera. Man vill känna samhörighet och motivation för att delta frekvent och aktivt. Det räcker ofta inte att ett nytt medium finns tillhands.

Vid Umeå universitets studentkårval var valdeltagandet våren 2000, året före det Internet-stödda valet, 11 %. Trots att man lade till möjligheten att rösta via Internet, så ökade inte detta deltagande 2001, i stället minskade det något. Här fanns andra faktorer att diskutera, det är möjligt att valdeltagandet hade minskat än mer utan Internet. Men, även om Internet kan ha haft kvalitativa fördelar, så blev det inte en dominerande kraft.

Andra sådana exempel finns.

Användning av Internet för samråd är viktigt. Det kan också öka möjligheterna till demokratiskt deltagande, för många grupper. Men det räcker inte. Dels är inte tillgången till nätet allmän, stora grupper av medborgare har ännu inte tillgång (t.ex. en miljon svenska medborgare som är över 65), och dels är inte nätet självt lockande nog för ett kraftfullt medborgardeltagande.

Vi måste göra något mera om vi verkligen vill öka deltagandet.

I vissa länder använder man tvång. Man kräver att medborgarna åtminstone ska gå och rösta vid ett visst antal tillfällen. Det gör vi inte i Sverige. Vi har för vår del rösträtt, inte rösttvång.

Kan vi på något sätt mer tydligt invitera medborgarna att delta? Skulle i så fall en sådan invitation röra hela det demokratiska beslutsfattarområdet, eller skulle den vara på något sätt differentierad?

Man skulle kunna skilja mellan ”stora” och ”små” frågor. Man kan skilja mellan frågor som tas upp i centrala val, respektive i lokala val. De ”stora” frågorna rör lagstiftning, utrikespolitik, allmänna skatter m.m. De ”små” frågorna är de lokala, det vi beslutar om lokal kultur, fysisk närplanering, den verkliga närmiljön, inte bara i geografisk mening. Det är sannolikt särskilt för konkret engagemang i de stora frågorna som vi behöver någon sorts ”stimulans”, särskilt för vissa medborgargrupper. De lokala frågorna kan då möjligen rent av följa med. Eller vi kan vända på det. Genom att vi av eget intresse engagerar oss lokalt, vilket många människor gör, så närmar vi oss principiellt de större frågorna.

Ideologiskt engagemang finns förvisso. Människor är lika aktiva och på bettet som förr. Det är bara det att vi i vårt land inte längre engagerar oss i samma typ av frågor som förr. Och framför allt, vi engagerar oss inte på samma sätt som förr. Att gå på kvällsmöten, nu skriver vi insändare via Internet. De enstaka radioduellerna, nu är de tusentals. De stora Vasaparksdebatterna, nu äger de rum i TV. Vi möts mer spontant, kanske kortfattat för att vi är så många fler. Tyvärr rymde inte Vasaparken fler än några tusen. TV rymmer nära nog oss alla, på gott och ont. Internet gör det definitivt.

Formen är ändrad, men det politiska tänkandet är lika intensivt som förr. Vi ändrar inte vårt grundläggande beteende på en generation. Men, dagens tänkande behöver formuleras i nya strukturer. Vi behöver nya arenor för dessa föreställningar. Och det behövs någon sorts självklara morötter för att allt fler ska ställa upp. Morötter, piska, politisk marknad? Nej! Att inbjuda aktivt är inte att köpa och sälja politik på en marknad. Det är att kommunicera kring viktiga spörsmål. Kommunicera i dagens språk.

Samhället skulle nå något väsentligt om vi kunde öka debattdeltagandet och den medborgerliga beslutsnärvaren. Dels skulle vi få en bättre demokrati, där besluten befinner sig närmare folket, och dels skulle vi sannolikt undvika problem som hänger samman med dagens demokratiska underskott: missnöje, otillfredsställelse med dagens politiska partier, kritik mot beslutssystemen, organiserade protester, till och med stundom våld.

Är vi som samhällsmedborgare villiga, är samhället villigt, att avstå något, rent av betala något, för ett högre deltagande?

Betala? Att köpa röster?

Nej, men att erbjuda något för att främja röstande!

Det finns viktiga samhällsresurser som idag är ojämnt utnyttjade. Förmåner som är avsedda för oss alla, men som bara når vissa grupper. Vi kan tänka på detaljerad information om skatteavdrag, upplysning om förmåner som rör möjligheter till jobb, till bostad, till hälsovård, till utbildning m.m. Regionala projekt för personer som bor på avstånd. Information om var man kan söka anslag Vi har många sådana företeelser i vårt samhälle. Men de når inte alla.

Vi har i vederbörlig ordning beslutat att fundamentala samhällstjänster ska nå oss alla. Som skattebetalare är man rättfärdigad att komma i åtnjutande av dem. Men, visst är det så att många förmåner utnyttjas särskilt aktivt bara av vissa grupper? Och, det är inte alltid av dem som bör ha särskild anledning att komma ifråga. Utnyttjandet är obalanserat.

Om vi införde en organisation med mer direkt medborgarinformation om vilka förmåner som finns, så skulle medborgarna säkert vara villiga att ge något i retur. Ett aktivare deltagande, kanske?

Men, sådan information, den finns ju redan! All myndighetsinformation, alla hemsidor, alla broschyrer osv.

Sanningen är att många personer saknar överblick över alla de samhällsresurser som envar har rätt till. Kan vi göra något åt detta? Ja, det är möjligt att organisera kvalificerad medborgarinformation på ett sådant sätt att den direkt och personligen kommer de avsedda mottagarna till del. Tekniska redskap finns idag.

Det krävs då att vi gör dessa utsändningar personliga, så att varje medborgare kanske två gånger om året fick sig tillsänt ett paket av information om tjänster som är relevanta just för henne. ”Du är väl medveten om att riksdagen nyligen beslutat om en reform som kan innebära fördelar just för dig som är i åldern och som bor i området och som har utbildningen och som jobbar med?”. ”Genom att svara på följande hemsida, eller fylla i den blankett vi bifogar, så kan du komma i åtnjutande av följande förmåner”.

Man kan tänka sig upplysning om selektiva avdrag i deklARATIONEN som nyligen beslutats av riksdagen. Avdrag som direkt är tillämpbara för den enskilde medborgaren.

Ett pris att betala kan röra den personliga integriteten. Vill varje medborgare att myndighetsrepresentanter ska göras uppmärksamma på många förhållanden som rör mig personligen? Svaret är att det redan i förvaltningen finns tydlig information om dig som medborgare, tillräcklig för att kunna beräkna och erbjuda personliga samhällstjänster av värde för dig.

Det är frestande att i detta sammanhang, i denna dialog, också passa på och påminna om dina skyldigheter, och inte bara om dina rättigheter.

Att göra samhällsinformationen personlig, vad kan det vara värt? Direkta samhällsförmaner, kanske information om ett nytt skatteavdrag som just nu är relevant just för dig – i utbyte mot att du tar del i ett antal diskussioner, och går och rösta mer frekvent? Hm

Men om alternativet är samhällelig passivitet?

Ett moderniserat valsysteem för det nya seklet – erfarenheter från Storbritannien

Av Karin Edin

”Declining turnout is not going to be cured by a technical fix. But e-voting may make a useful contribution by enabling the public to vote in the same way that routinely they communicate”(Robin Cook)

Att blåsa nytt liv i demokratin genom IT

Inom ramen för en sammanhållen strategi för hur Internet och annan ny teknik skall kunna blåsa nytt liv i demokratin, satsar Tony Blair och hans regering 150 miljoner per år för att möjliggöra elektronisk röstning i allmänna val och folkomröstningar. Målet är att i parlamentsval efter år 2006 kunna erbjuda olika former av e-röstning, bl.a. via Internet, som ett alternativ till vallokalsröstning och andra röstningsmetoder.

Till sin hjälp har premiärministern en särskild ministeriell kommitté under ledning av f.d. utrikesminister Robin Cook som ansvarar för att leda regeringens e-demokratisatsning, som inte bara handlar om e-röstning i val utan även deltagande via ny teknik i den politiska beslutsprocessen mellan valen.

I kommunalvalen den 2 maj genomfördes försöksverksamheter med e-röstning och i juli publicerades regeringens förslag till e-demokratistrategi ”In the service of democracy”². Denna strategi är nu ute på remiss (consultation) för att få synpunkter från alla berörda parter, starta offentlig debatt samt bilda konsensus omkring inriktningen på det fortsatta arbetet.

Ökad tillgänglighet till valen

Regeringens satsningar på e-röstning ska för det första ses i ljuset av det låga och sjunkande valdeltagandet. Att inte fler än 59% utövade sin demokratiska rättighet att rösta i förra årets parlamentsval och ännu färre i valen till kommuner och Europaparlamentet³ är förstås ett problem. E-röstning tros inte vara en mirakelkur, utan utgör en av flera åtgärder för att stärka demokratin.

Den utvärdering av fjolårets parlamentsval som utfördes av ”The Electoral Commission”⁴ visade att otillgänglighet/krångel var en av orsakerna till att folk inte röstade. 21% uppgav att de inte röstade för att de inte kunde ta sig till vallokalen p.g.a. otillgänglighet; samtidigt som många uppgav att röstning via Internet skulle kunna få dem att rösta.

Vissertligen ger samma undersökningar indikationer på att de starkaste motiven för att inte gå och rösta snarare bottnar i åsikter som ”det spelar ingen roll” eller ”jag känner inte till frågorna” än bristande tid och tillgänglighet. Men den brittiska regeringens hållning är att om

² Se www.edemocracy.gov.uk

³ Valdeltagandet i parlamentsvalet 2001 var 59 %, en minskning med 12 procentenheter sedan valet 1997 och det lägsta valdeltagandet sedan den allmänna rösträttens införande. Det genomsnittliga valdeltagandet i kommunalvalen 1998 var 28,8% och 24% till Europaparlamentet 1998.

⁴ The Electoral Commission etablerades 2000 och är en från regeringen oberoende valmyndighet med syfte att bl.a. främja valdeltagandet. Kommissionen utvärderade 2001 års parlamentsval och har en lagstadgad uppgift att utvärdera alla försöksverksamheter med nya röstningsmetoder som initieras av regeringen.

människor är förhindrade från att rösta p.g.a. otillgänglighet är det statens skyldighet att tillhandahålla mer flexibla sätt att rösta på.

Modernisera, modernisera, modernisera

Den andra utveckling som satsningarna skall ses i ljuset av, är moderniseringen av förvaltningen. Modernisering kom att bli Tony Blairs honnörsord när han 1997 tillträdde som premiärminister, och har bl.a. lett till högt ställda mål om en offentlig förvaltning som tillhandahåller alla tjänster elektroniskt år 2005; samt konstitutionella reformer som en ny "Freedom of Information Act" och förändringar av parlamentet.

Att modernisera valsystemet, som i sina grunder inte har förändrats på 100 år, ses som nästa naturliga steg. Mot bakgrund av informationssamhällets utbredning, blir det naturligt att ny teknik utgör kärnan i moderniseringsarbetet. Som parlamentsledamot Richard Allen har sagt:

*"For a democracy to command respect it must operate in the same way as people do everything else in their lives"*⁵.

Människor vill ha e-röstning

För det tredje vill britterna ha e-röstning. Medborgarundersökningar visar att en majoritet av britterna anser att e-röstning, särskilt via telefon, Internet och digital-TV, är en bra idé. Enligt en studie är Internetröstning den tjänst flest brittiska medborgare vill se utvecklad, följt av att via Internet kunna ansöka om pass och boka tid hos läkare⁶.

Sammanfattningsvis handlar satsningarna på e-röstning om att erbjuda väljarna flera röstningsmetoder så att den enskilde kan välja det sätt som bäst passar honom eller henne – allt i samma anda som moderniseringen av förvaltningens tjänster.

Det är dock viktigt att poängtera att britternas satsningar på e-röstning görs parallellt med satsningar på att via Internet främja direkt deltagande mellan valen: i den beredningsprocess som föregår det politiska beslutsfattandet.

De första stegen mot e-röstning redan tagna

De första stegen mot ett moderniserat valsystem togs redan inför förra årets parlamentsval, då regeringen gav samtliga röstberättigade medborgare möjligheten att, som ett alternativ till vallokalsröstning, ansöka om att få brevrösta⁷.

Regeringen initierade också en rad försöksverksamheter med nya röstningsmetoder i årets och fjolårets lokala val. På uppdrag av regeringen testade 30 kommuner nya röstningsmetoder i årets val den 2 maj, varav 17 testade olika former av e-röstning. Av dessa testade fem Internetröstning via bl.a. datorer i hemmet, på bibliotek och på stormarknader; samt två SMS-röstning via mobiltelefon. Regeringen finansierade IT-investeringarna för 60 miljoner kronor.

⁵ Taget från "The implementation of electronic voting in the UK", Local Government Association, maj 2002.

⁶ Enligt en studie av KMPG.

⁷ Brevröstning innebär att den röstberättigade, efter ansökan, får valsedlar hemskickade som ifylls på valfritt ställe och sedan postas. Förutom valsedlar skickas också en "Declaration of Identity", som signeras av den röstande och av ett vittne. Tidigare var brevröstning endast tillåtet för vissa grupper som t.ex. handikappade, semestrande väljare; samt väljare som skulle vara tvungna att ta sig till vallokalen genom att flyga eller åka båt

”The Electoral Commission”, som har i uppdrag att utvärdera försöksverksamheterna, kom sammanfattningsvis fram till att de varit framgångsrika, men bedömer också att det finns områden som behöver förbättras till nästa omgång⁸.

Parallellt med försöksverksamheterna utförs forskning för att analysera säkerhetsaspekter och människors attityder till e-röstning. Internationellt gångbara tekniska och juridiska kriterier håller också på att utvecklas; dels inom ramen för OASIS⁹ standardiseringsarbete, dels inom ramen för Europarådets arbete med att stärka de Europeiska ländernas demokratiska institutioner.

E-röstning i och utanför vallokal – fördelar

Vid diskussioner om fördelar med e-röstning, blir det lättast att dra en grov skiljelinje mellan e-röstning i vallokal och e-röstning utanför vallokal. Den stora fördelen med e-röstning utanför vallokal, via t.ex. Internet, är att det tillsammans med en central elektroniskt tillgänglig röstlängd gör det möjligt för väljarna att avlägga sin röst på vilken dator som helst så länge den är kopplad till Internet. Röstningen kan således ske i hemmet, på arbetsplatsen, på ett bibliotek; eller på resande fot – och kan utföras när det passar den enskilde. Detta gör valförfarandet mer lättillgängligt, och har därmed en potential att öka valdeltagandet.

E-röstning i vallokal via en dator, som antingen är eller inte är kopplad till ett nätverk, har inte samma fördelar ur ett tillgänglighetsperspektiv, men kan, liksom Internetröstning, leda till en snabbare och mer tillförlitlig röstsammanräkning, minska riskerna för ogiltiga röster genom att systemet kan varna väljaren om han/hon är på väg att lägga en ogiltig röst; samt förenkla röstningen i den meningen att det kan vara lättare för t.ex. människor med vissa handikapp att rösta via dator än med papper och penna.

E-röstning utanför vallokal ökar tillgängligheten....

Utvärderingen av de försöksverksamheter som genomfördes i kommunalvalen den 2 maj visar att de nya röstningsmetoderna var populära. De som valde att e-rösta utanför vallokal upplevde det som positivt och ansåg att det gjorde röstandet lättillgängligt och enkelt. I St. Albans kommun använde 50% Internet eller fast telefoni; i Liverpool använde 4 av 10 Internet, SMS eller fast telefoni; och i Swindon, Englands ”Silicon Valley”, röstade över 10% via Internet. Erfarenheterna från Swindon visar att metod och ålder hänger ihop. De unga valde mobiltelefonröstning, de medelålders Internet och de äldre fast telefoni. Detta illustrerar vikten av att erbjuda flera kanaler – så att väljarna kan välja den kanal som bäst passar dem.

...och har en potential att öka valdeltagandet på sikt

Utvärderingen visar att valdeltagandet vid e-röstning inte ökade nämnvärt. Däremot är det intressant att notera att valdeltagandet i de kommuner där man genomförde försöksverksamheter med s.k. ”all postal ballots”, dvs där alla som röstade brevröstade, ökade dramatiskt jämfört med föregående val; i vissa kommuner ökade valdeltagandet t.o.m. med det dubbla. Och det är i detta ljus Internetröstning bör ses.

⁸ <http://www.electoralcommission.org.uk/publications.htm#anchor1>

⁹ Organization for the Advancement of Structured Information Standards. www.oasis-open.org/committees/election/#top

Om man gör röstningsförfarandet mer lättillgängligt genom att erbjuda fler kanaler, finns det en stor chans att valdeltagandet ökar. Och, i takt med att allt fler får tillgång till Internet och använder det som ett av de viktigaste kommunikationsmedlen, är det sannolikt att det är Internet snarare än brev som blir normen för röstning utanför vallokal.

Internetröstning uppvisar dessutom vissa fördelar i jämförelse med brevröstning. Internetröstning kostar mindre än hälften så mycket som brevröstning; det kan vara en lättare metod för t.ex. människor med handikapp och det kan innebära en säkrare identifiering av de röstande; samt en snabbare röstsammanräkning.

E-röstning i vallokal leder till snabbare röstsammanräkning men ökar inte tillgängligheten

Kommissionen kom också fram till att de försöksverksamheter som testade e-röstning enbart i vallokal inte ledde till en ökad tillgänglighet för väljarna, men att fördelarna bestod i en snabbare och mer tillförlitlig röstsammanräkning.

Även om e-röstning i vallokal också har fördelar, är den brittiska regeringens strategi att fokusera på Internetröstning eftersom detta har större potential att öka tillgängligheten, och därmed öka valdeltagandet. Fokusgruppsundersökningar som genomförts visar också att medborgare ser liten fördel i att tillhandahålla e-röstning i vallokal.

Kommissionen ger också rekommendationen till regeringen att i framtida försöksverksamheter inte prioritera e-röstning i vallokal utan e-röstning utanför vallokal, och gör bedömningen att röstning utanför vallokal kommer att bli normen i framtiden: i ett medellångt perspektiv via brev; i ett långsiktigt perspektiv via Internet och Digital-TV.

Övervakad respektive oövervakad e-röstning – risker

Vid diskussioner om risker med e-röstning, kommer en ny dimension in: övervakad respektive oövervakad e-röstning. Övervakad e-röstning innebär datorröstning i vallokal eller andra övervakade röstningslokaler medan oövervakad e-röstning innebär röstning på andra platser; från offentliga miljöer som bibliotek och stormarknader; eller privata som i hemmet eller på arbetsplatsen. Fördelen med övervakad röstning är att det är lättare att minska risken för att någon försöker rösta i någon annans namn eller att någon försöker tvinga någon att rösta på ett visst sätt. Detta är självklart mycket svårare att kontrollera så fort man förflyttar röstningen från övervakade till oövervakade röstningsmiljöer och framförallt när man förflyttar den till den privata sfären.

Målet är lika hög säkerhet som dagens valsystem

Den brittiska regeringen har som en grundläggande princip fastlagt att e-röstning skall införas först när det bevisligen är lika säkert som existerande system; och åtnjuter medborgarnas förtroende. Måttstocken är inte 100% säkerhet – eftersom alla system har inneboende brister – utan existerande systems säkerhet i kombination med väljarnas förtroende. Grundläggande kriterier är att endast röstberättigade skall kunna rösta och att man inte skall kunna rösta i någon annans namn; förhindra röstköp och tvång genom att valhemligheten garanteras; samt att valprocessen inte ska kunna störas eller korrumpas.

Valhemlighet – inte bara statens utan också individens ansvar

Alla kriterier är lika viktiga, men kanske är det valhemligheten som enligt de flesta skeptiker riskerar att urholkas vid Internetröstning. Att människor skall kunna rösta utan insyn av annan är lätt att kontrollera om röstningen sker i vallokal eller annan övervakad lokal; det blir svårare, men inte omöjligt, vid t.ex. biblioteksröstning men blir i praktiken omöjligt att kontrollera vid Internetröstning i hemmet eller på en arbetsplats.

Satsningarna på Internetröstning i Storbritannien måste dock ses i ljuset av att alla röstberättigade brittiska medborgare kan brevrösta, vilket ju medför samma risker. Tillåter man universell brevröstning blir det, ur ett valhemlighetsperspektiv, logiskt att även tillåta Internetröstning för alla – och ingen domstol har, än så länge, slagit fast att brevröstning är oförenligt med internationella konventioners krav på valhemlighet. Dessutom har de utvärderingar av brevröstning och Internetröstning som gjorts inte påvisat några problem vad gäller valhemligheten. Och, även om riskerna ökar måste den risken balanseras mot fördelen av ett ökat valdeltagande. Kanske är en marginell riskökning ett pris som är värt att betala för att därigenom uppnå ett ökat valdeltagande?

Man skulle kunna säga att britterna anser att kraven på valhemlighet uppfylls så länge som vallokalröstning finns kvar som alternativ. Dessutom är det straffbart med upp till 5 års fängelse att försöka att tvinga någon att rösta på ett visst sätt. Det ska också noteras att i de rättsfall (ett i Skottland och ett i USA) där man har prövat valhemligheten, har domstolen kommit fram till att krav på valhemlighet inte skall tolkas som att staten är skyldig att garantera absolut valhemlighet – utan att den enskilde också måste bära en viss del av ansvaret. Med denna tolkning kan man säga att så länge vallokalsröstning finns kvar som ett alternativ till övervakad röstning uppfylls valhemligheten. Väljer den enskilde att rösta i hemmet och vill rösta i hemlighet, är det hans eller hennes ansvar att se till att så sker.

Detta är dock ett tvisteämne och det kommer förmodligen att krävas ett par års erfarenheter av brevröstning, försöksverksamheter och en offentlig debatt innan man kan säga hur britterna slutgiltigt ställer sig i frågan.

Valhandlingens tyngd och stora betydelse

Avslutningsvis finns det en annan fråga som figurerar i debatten om e-röstning och som jag kort tänkte beröra: Vad händer med valhandlingens tyngd om man flyttar röstningsförfarandet från den offentliga sfären till den privata? Det finns en oro över att Internetröstning i hemmet reducerar valhandlingen till något lika trivialt som att betala räkningar över nätet. Denna oro skall självklart tas på allvar, men bör samtidigt ses i perspektiv av att det endast är den enskilde väljaren som kan avgöra om valhandlingen blir mer betydelsefull om den verkställs i en vallokal än i hemmet. Hur den brittiska regeringen ställer sig i denna fråga blir tydligt genom Robin Cooks uttalande:

“There is no law of democracy which insists that voting must be inconvenient or that votes are any more worthwhile if they require a trip to the local Primary school rather than a vote from the comfort of your home or the convenience of your local supermarket”¹⁰.

¹⁰ Robin Cook, april 2002

Lärdomar för Sverige?

Baserat på engelsmännens satsningar och erfarenheter, vad kan vi dra för lärdomar inför vårt e-röstningsarbete, och bredare e-demokratiarbete, i Sverige?

1. Regeringen bör visa vägen. Även om e-demokrati, liksom andra demokratiformer, inte kan påtvingas ovanifrån, är det viktigt att den svenska regeringen pekar ut färdriktningen. Idag finns redan inslag av e-demokrati, och risken med att inte göra något på riksnivå är att initiativen sker på ad hoc basis utan någon övergripande strategi.
2. Med beaktande av det sjunkande valdeltagandet och Internets stora utbredning bland Sveriges befolkning finns det skäl att på allvar överväga att införa e-röstning, inklusive Internetröstning, i allmänna val, men det är viktigt att satsningen på e-röstning görs inom ramen för en bredare strategi över hur demokratin kan stärkas med hjälp av Internet och annan ny teknik. Av lika stor vikt är att analysera och testa hur ny teknik kan användas för att öka möjligheterna till deltagande i demokratiska beslutsprocesser mellan valen.
3. Om e-röstning skall införas, bör huvudstrategin vara att genomföra försöksverksamheter. Storbritanniens arbete visar att försöksverksamheter är A och O för att komma fram till vad som fungerar, skapa en offentlig debatt och därmed på sikt erhålla människors förtroende. För hög tillit, är det också viktigt att en av regeringen oberoende organisation är med från start och följer och utvärderar de försök som genomförs.
4. Vi kan dra nytta och lära av britternas erfarenheter, men vi måste i Sverige ha en egen seriös offentlig debatt om e-röstning. E-röstning utmanar 100-åriga konventioner, och vi behöver diskutera vilka risker vi är beredda att acceptera för att få ett ökat valdeltagande.
5. E-röstning tar tid och kräver resurser. Den brittiska regeringens budgetering på omkring 150 miljoner per år indikerar vad det handlar om för belopp. Det tar också tid med tanke på de omfattande försöksverksamheter som krävs och ändringar i lagstiftningen. Ett realistiskt mål bör vara att i de allmänna valen 2010 kunna erbjuda e-röstning som ett alternativ till traditionell vallokals- och poströstning.

Digitala klyftor – ett hinder för e-demokrati?

Av Hidayet Tercan

I en tillvaro där allt fler av oss har blivit familjära med användning av IT, dess tjänster och som arbetsredskap, har vi i Sverige och i övriga Europa olika satsningar för att få medborgarna att använda Internet i syfte att utöva sina demokratiska rättigheter så som att rösta på nätet.

Under år 2000 satsade EU 27 miljoner kronor på projektet ”CyberVote” som har för mål att höja valdeltagandet genom att rösta via datorer. Några aktiviteter som har varit tänkta att genomföras innan projekttidens slut år 2003 var att Kista stadsdelsnämnd skulle genomföra ett provval. I Frankrike skulle man genomföra ett liknande provval som det i Kista fast på regionalnivå. I den tyska staden Bremen arrangerades ett nationellt val.

Vi har idag erfarenheter från många olika länder och projekt för att höja valdeltagandet genom olika projekt.

Så här långt är allt bra, men vi har flera hinder i vägen som försvårar och försenar alla resultat av satsningar på detta område. Dessa är enligt mig följande;

1. De digitala klyftorna
2. Bristen på kunskap om användning av dator och Internet
3. Internet i sig gör inte politiken roligare

1. De digitala klyftorna

Ovan skrev jag att allt fler av oss har blivit familjära med användning av IT och dess tjänster. Men redan har det börjat synas tendenser till en uppdelning mellan de som har och kan, och de som inte har och inte kan. Denna delning är historiskt sätt inte ny, så har skett tidigare, då nya produktionsverktyg eller kommunikationsmedel gjort sin entré. Det som är mer känt nu än tidigare, är att de människor som inte har verktygen eller klarar av att använda dem, de tenderar att bli utanför de samhällsliga processerna i stort.

I juni 2000 antog riksdagen regeringens proposition Ett informationssamhälle för alla. Målet sattes högt: Att Sverige som första land ska vara ett samhälle där alla medborgare skulle kunna dra nytta av möjligheterna med IT. Det är långt ifrån verkligheten idag.

I höginkomsthushåll (högre tjänstemän) har 93 % dator och 84 % tillgång till Internet i hemmet. I låginkomsthushåll (arbetare) har 72 % av hushållen en dator och 61 % har Internet. Närmare 40 % av låginkomsthemmen har alltså inte tillgång till Internet hemma. Tittar man på den faktiska användningen blir skillnaden ännu större. I höginkomsthushåll använder 90 % sin dator regelbundet medan i låginkomsthushåll använder 38 % inte datorn alls.

Vi talar ofta om globala klyftor men när det gäller digitala klyftor är problemen också lokala. Den svenska IT-fattigdomen breder ut sig längs flera skiljelinjer: Mellan hushåll med hög och låg inkomst. Mellan innerstad och förort. Mellan tätort och glesort. Mellan sysselsatta och arbetslösa. Mellan högutbildade och lågutbildade.

Nu ökar Internetaccessen generellt, men samtidigt uppstår nästa orättvisa; bara en minoritet, kring 10 procent av befolkningen, har tillgång till bredband hemma. Idag kostar bredband till

hemmet ca 3-4000 kr per år och priserna är på väg uppåt. Tillgången till bredband är idag kraftigt segregerad och vi är långt ifrån idén om bredband åt alla. Samtidigt läggs miljarder på att bygga ut infrastrukturen. Men är det rätt att satsa på höghastighetsnät när de flesta hushåll ändå inte har råd att koppla upp sig?

Den negativa hävstången i informationssamhället gör att de sämst utbildade och de med lägst inkomst blir än mer utsatta genom den obalanserade tillgången till IT. Tillgängligheten till IT (och bristen på IT-kompetens) är idag en kraft som förstärker redan existerande skillnader i inkomster, utbildning, etnisk bakgrund och ytterst möjligheter i framtiden.

De sociala konsekvenserna av tillgängligheten till Internet blir allt större. Det gäller till exempel individers förmåga till myndighetservice, billigare produkter och tjänster, konsumentinformation, tillgång till arbetsmarknaden, livslångt lärande och demokratiskt engagemang.

Regeringen har tagit diverse initiativ för att föra ut datorer på ett bredare sätt och satsat på att erbjuda publika datorer i den offentliga miljön. Arbetsförmedlingen har allmänna datorplatser och folkbiblioteken bygger ut s.k. medborgarterminaler. Medborgarterminaler är bra men räcker inte heller för att skapa ett verkligt informationssamhälle för alla. Telekomvälfärd mäts i antal linjer per invånare, på samma sätt som IT-välfärd ska mätas med nyckeltal som antal Internethem. Det är inte välfärd om man ska tvingas ut på gatan för att utföra sina IT-behov. I tredje världen får man gå till telefonkiosken för att ringa. Så ska det inte vara i ett informationssamhälle för alla.

Genom arbetet med Transfer har vi märkt att ungdomar från hem med datorer och Internet har betydligt bättre möjligheter att ta till sig den nya tekniken och möjligheterna som den ger i kunskapssamhället. Ungdomar utan dator och Internet hemma är hänvisade till de allmänna datorerna, ofta i stökiga miljöer, ofta utan ordentlig handledning, ofta med brist på resurser för alla, inte sällan med trasiga datorer. I ett informationssamhälle för alla borde varje elev i grundskolan ges möjlighet till dator hemma.

Målet för IT-politiken borde vara att alla svenskar har tillgång till dator och Internet hemma. Vidare borde bredband i hemmet vara lika självklart som telefon och TV. Ett första steg i lösningen skulle vara att regeringen fattade beslut om att göra bredbandskostnader i hushållet avdragsgilla i deklarationen, vilket idag är möjligt för företag. För att underlätta för de med sämre förutsättningar – den ouppkopplade tredjedelen – bör regeringen införa ett bidrag för att kunna skaffa subventionerad hårdvara. Modembidrag borde ingå i bostadsbidraget. Med bredband menas inte i första hand hög överföringshastighet, utan att vara fast uppkopplad mot Internet.

Snabbt ökad tillgång till bredband skulle kunna förverkliga regeringens vision om 24-timmarsmyndigheten och bidra till lägre kostnader och bättre service i statsförvaltningen. Det skapar förutsättningar för delaktighet och lärande och bygger upp infrastrukturen i framtidens kunskapssamhälle.

2. Bristen på kunskap om användningen av dator och Internet.

En andra stor uppgift är att föra ut kunskap om att använda informationssamhällets verktyg och ge alla samma möjligheter. Här har vi också långt kvar men i detta område finns det flera skrifter som visar på hur kunskapen om användningen av dator och Internet kan höjas.

3. Internet i sig gör inte politiken roligare

Internet kommer alltid att vara ett verktyg för att skapa delaktighet, interaktivitet och ett alldeles utmärkt verktyg för att komma närmare och engagera medborgarna. Men politikerna får inte förlita sig på att Internet i sig automatiskt kommer att höja valdeltagandet. Politikerna måste fortsätta fundera på frågan varför valdeltagandet sjunker stadigt!

E-röstning för mer direktdemokrati

Av Kristoffer Talltorp

Jag har alltid varit skeptisk till omröstningar på webben.

Så här i valtider kan man roa sig med att surfa runt på de olika kandidaternas sidor. Ofta kan man där svara på diverse ledande frågor som passar just den kandidaten väl, frågor i stil med "Är det viktigt att satsa på skolan?" från en socialdemokrat eller "Ska man satsa pengarna på barnen eller vapen?" från en miljöpartist. Inte ens den mest amatörmässiga lobbyfirma skulle beställa en så uppenbart ledande fråga från något opinionsinstitut för att bevisa stödet för den egna ståndpunkten. Men på webben är allt möjligt...

Frågan om e-röstning felställd

Egentligen tycker jag att frågan om e-röstning är felställd om den bara omfattar själva handlingen att rösta var fjärde år. Då skulle den här antologin skrivits av datatekniker som med största sannolikhet skulle komma fram till att de tekniska hoten mot valhemligheten skulle vara alltför stora.

Frågan borde istället vara mer framtidsinriktad och debatten borde fokusera på möjligheterna för e-röstning när det gäller att utveckla och fördjupa demokratins omfattning. Och det radikalt för om den "nya" tekniken (för alltfler människor är inte det här en ny teknik utan en naturlig del av livet lika modernt som en brödrost) ska kunna bli ett demokratiskt verktyg måste vi se längre än till webb-tv från kommunfullmäktigemötena.

Testpiloter

Jag skulle här kunna ha en lång utläggning om hur e-röstning skulle vara att polera upp en alltmer gammeldags demokratisyn som innebär att medborgarnas enda chans att säga vad de tycker om politiken mellan valen är att hoppas på att Sifo ringer upp. Om att den globala världen vi lever i idag behöver nya demokratiska system som kräver en mycket djupare debatt än den om själva röstningsförfarandet. Men det tänker jag inte göra, det får bli en senare del av mitt arbete i gruppen.

Det finns som jag ser det tre saker som styr framtiden för e-röstning, bortsett från tillgången till tekniken:

- 1) Att IT-mognaden i samhället är tillräckligt hög. Så är fallet för många idag, dock inte alla. Däremot så visar det starka stödet hos människorna för e-röstning att man är villig att ta det steget.
- 2) Att det finns ett genuint behov av att finna nya vägar, inte bara för själva tekniken utan även för demokratin.
- 3) Att det finns oberoende delar av samhället som själva utvecklar tekniken och formerna för hur man använder sig av den på bästa och mest effektiva sätt. Dessa testpiloter kan vara en offentlig institution såsom Kalix kommun eller alternativa medier.

Med dessa tre kriterier (de finns säkert fler, men dessa anser jag vara centrala) i åtanke så bör vi i dagsläget lägga tyngdpunkten på den senaste av de tre, nämligen utvecklandet av testpiloter.

Oberoende framväxt

Som så många tidigare så kommer nog inte det offentliga Sverige att vara drivande för den här utvecklingen, det kommer snarare handla om att följa med i utvecklingen och stötta de tespiloter som dyker upp.

Alternativa system för ökad direktdemokrati på webben kommer att växa sig starka i form av nätverksbaserade organisationer. I dessa organisationer är e-röstning på ett eller annat sätt en del av den demokratiska strukturen, en förutsättning för att jag som individ ska vara intresserad av att delta i verksamheten överhuvudtaget. Möjligheterna till direkt inflytande och makt ökar och kommer med största sannolikhet göra att dessa organisationer slår ut mer stelbenta organisationer där makten ligger hos de som råkar befinna sig på ett möte en viss tid ett visst datum.

Poängen för det offentliga är att inte lägga sig i denna process alltför mycket, det måste få växa fram underifrån. Sannolikt kommer det också inte att finnas ett system som växer fram utan mångfalden kommer att vara dess styrka. Det låter som en klyscha, men min gissning är att det kommer vara så.

E-röstning som organisationsutveckling

Inom kort kommer vi med största sannolikhet få se flera gamla organisationer dö ut och nya växa fram med hjälp av webben. Nya generationer kommer att göra uppror mot 40-talisternas invanda sätt att bedriva organisationsarbete och istället jobba i en kombination av direktdemokrati och verksamhet i ”verkligheten”.

Mitt förslag är därför att man från det offentliga samlar ihop kunskap om tekniken och metoderna för direktdemokrati på webben. Man bör följa med i utvecklingen och låta den ha sin gilla gång i oberoende organisationer. Att samla ihop kunskapen om tekniken för e-röstning inom en organisation är en viktig del av underlättandet för organisationsutveckling inom organisationer.

En än viktigare fråga vore att även erbjuda den befintliga tekniken för effektiva intranät med röstning som en del i organisationernas arbete. Detta skulle även kunna inkludera tankar om och teknik för kunskapsarbete på webben, en sorts studiecirkel på webben i stil med det som finns redan idag på ungdomssajter i stil med Lunarstorm.

Självklart skulle allt detta var baserat på tanken om open source, dvs att tekniken ska erbjudas alla användare utan betalning. Det skulle på så sätt bli ett neutralt och oberoende stöd till de människor som så vill ha det. Samtidigt kommer man att erbjuda många andra alternativ, men det offentliga skulle kunna spela en roll som en brygga mellan teknikerna och övriga samhället.

E-röstning i framtiden

Min vision är att man i framtiden kommer att kunna använda sig av e-röstning som ett verktyg för att bryta upp nationalstatens barriärer mot ökat deltagande. E-röstning måste ses som en pusselbit i ett arbete för en demokrati som tar sina invånare på allvar, som inser att framtiden inte kan påverkas en gång var fjärde år utan att man även ska få möjlighet att påverka oftare

än så. Att bara se e-röstningar som en del i sig vore att inte se skogen för alla träden. Demokratisk förnyelse handlar mycket mer om vilja än om teknik. Faktiskt.

Därför är det inom den nya organisationssfären som möjligheterna för e-röstning är som störst. Jag tror däremot att möjligheten till förändring kommer lika mycket att börja i den icke-politiska organisationssfären. Kanske blir det en webb-baserad modell för att planera ett kommande lajv som kommer vara det som utvecklar direktdemokratien på webben, men utan att göra det till en medveten ideologisk handling.

Kanske är det ändå så att de personvals kandidater som trots allt ger sina besökare en möjlighet att rösta på deras hemsida i alla fall tar ett litet steg mot att visa människorna den respekt de kräver. Förhoppningsvis ökar ambitionerna om att dela med sig av makten till människorna och även ta tillbaka den från de transnationella lobbyorganisationerna som idag styr så mycket av offentligheten och våra liv.

Slutligen kanske man ska fråga sig om vi inte redan idag har introducerat ett nationellt system för e-röstning som alla kan vara med om. Vi kan numera flytta en del av våra pensionspengar hit och dit på världens börser genom våra privata koder på PPM:s hemsida. Problemet här är bara att det systemet infördes utan en grundläggande demokratisk debatt samt att man tvingade in pensionerna i ett spekulationsspel. Den gången var det inte tekniken det var fel på utan politiken bakom...

Rösternas torg

Av Ingrid Atlestam

Att ropa i öknen

Världen är full av röster, alltfler tar sig ton. Internet har gett yttrandefriheten en ny innebörd. Men alltför många upplever sig ropa i öknen, antingen det nu sker digitalt eller analogt. Vem hör, vem bryr sig, varför ska just jag använda min röst. Av yttrandefriheten följer inte att någon har skyldighet att lyssna, utom när det gäller demokratiska val, då måste min röst räknas. Valet av politiker till de representativa församlingarna vart fjärde år är det val som avgör vilka val som ges i framtiden. Ska jag ha möjlighet att välja elbolag och sophämtare eller valuta och ekonomiskt system. Alla politiska val måste föregås av en demokratisk process där fakta och argument nagelfars i debatter och samtal. För detta finns olika mer eller mindre offentliga rum, såsom partier, föreningar och media. Gemensamma arenor där alla kan söka torgföra sina åsikter och fakta för att skapa opinioner är Internet och bibliotek.

Demokratins globala nätverk

Internet liknas ibland vid ett stort folkbibliotek. Det delvis missledande i denna metafor påtalas i inledningen till rapporten ”Digital jury – the final verdict”. Bibliotek är lokala, fysiska rum präglade av den miljö de verkar i medan nätet är globalt och dominerat av en kultursfär, den västerländska för att inte säga nordamerikanska. Bibliotek sköts av bibliotek- arier som väljer, arkiverar, katalogiserar och systematiserar för att göra bibliotekets innehåll så lättillgänglig som möjligt. Nätet präglas av kaos och anarki, alla ambitiösa sökmaskiner och länksamlingar till trots. Det som ingår i bibliotekets samlingar har genomgått en urvals- process först för att bli publicerat och sedan vid inköpsbeslutet enligt överenskomna kriterier för exempelvis kvalitet, relevans och svårighetsgrad. På nätet kan vem som helst lägga ut vad som helst i vilket som helst syfte. Resultatet blir mest porr och kommers, likt en kloak enligt en del kritiker.

När dessa två världsomspännande rösternas torg möts uppstår såväl en befruktande utveckling som konflikter. Bibliotekarierna är den yrkesgrupp som i sitt arbete är de främsta generalisterna när det gäller informationssökning. Bibliotekens webbplatser är genom sina urval av sökmaskiner och länkar oftast de lämpligaste ingångarna till nätets seriösa information. Bibliotekarierna har blivit en eftertraktad yrkesgrupp för IT-företagen. Snabbt blir fler och fler av världens biblioteksresurser sökbara via nätet, mer och mer i fulltext och inte bara som katalogposter eller referenser. Biblioteken har alltid arbetat i nätverk och under mottot ”information wants to be free” även om formuleringen är från internetvärlden.

IT för alla

Tillgången till datorer i folkbiblioteken ger alla en möjlighet att använda IT och för den som är ovan ger biblioteken en första introduktion i informationssökning. Syfte med att tillhandahålla internetuppkopplingar är att komplettera det lokala bibliotekets samlingar och ge studerande och andra kunskapssökare tillgång till all den seriösa information som kan nås via nätet. Alltmer avgiftsbeläggs och vad biblioteket tillhandahåller av detta förutsätter ett urvals- förfarande liknande det vid bokinköp.

Biblioteksbesökarnas användning av Internet, som snabbt blivit en självklar och mycket efterfrågad del av folkbibliotekens utbud, är till stor del att leta jobb och bostad, e-posta, sköta

bankaffärer och chatta. Att de kommunalt finansierade bibliotekens resurser på detta sätt ersätter nedlagda bank och postkontor i förort och glesbygd är ett fullbordat faktum som biblioteken ställts inför och vars konsekvenser borde diskuteras. Konflikt kan även uppstå då bibliotekets datorer används för att hämta hem eller publicera sådant material som i allmänhet inte anses höra hemma i ett folkbibliotek t.ex. pornografi och rasistiskt material.

De flitigaste Internetanvändarna i biblioteken är ofta de med rötter i andra länder än Sverige, eftersom det ger dem helt nya möjligheter att hålla kontakt med sitt ursprungliga land, dess kultur och politik samt med släkt och vänner skingrade över stora delar av världen. Undersökningar vid danska bibliotek visar att 86% av invandrarungdomarna besöker biblioteket minst två gånger i veckan, hela 19 % kommer varje dag, motsvarande siffror för danska ungdomar är 32 och 6 %. Liknande undersökningsresultat finns från svenska bibliotek.

Rösta på biblioteket

Folkbibliotek är en mycket högt uppskattad samhällsinstitution, även bland den minoritet som inte nyttjar dess tjänster och bland brukarna är det den offentliga service man är mest nöjd med. Vad detta öppna fria torg för alla röster från när och fjärran i såväl tid som rum betyder för att bevara och vidareutveckla ett demokratiskt samhälle kan det skrivas hyllmeter om. Det är ingen tillfällighet att nya demokratier som Sydafrika satsar på folkbibliotek. Sammalunda gör Storbritannien och Nederländerna som insett folkbibliotekens betydelse för integration och medborgarbildning i ett samhälle där klyftor och utanförskap blivit till hot mot demokratin. Förhoppningsvis innebär den länge aviserade nya bibliotekslagen att denna insikt även nått Sverige och att man efter brittiskt mönster fastställer normer för bibliotekens standard. Idag är kommunernas satsningar på folkbibliotek alltför dåliga och högst varierande.

Det sjunkande valdeltagande är ett allvarligt tecken på demokratins problem, alltfler ser ingen anledning att använda sig av sin medborgerliga rättighet. Orsakerna är många, främst ökande känsla av maktlöshet och utanförskap men även osäkerhet inför ritualerna kring själva röstandet, bristande kunskap om valets betydelse och en förändrad tidsanda där röstandet inte längre ses som en medborgerlig dygd och norm.

Något av dessa hinder skulle säkerligen undanröjas och avhjälpas om röstandet skedde i en miljö som av de flesta upplevs som vardaglig men ändå har en offentlig och officiell prägel och uppfattas som neutral och objektiv, en institution man litar på. Folkbiblioteken är en sådan plats, som dessutom har en personal som är van att under sekretess hantera och registrera uppgifter som har med personlig integritet att göra. Såsom man nu hjälper folk med allehanda mycket personliga frågor vad gäller t.ex. juridik och medicin kan man givetvis handha röstning via Internet eller på mer traditionellt sätt.

Idag består bibliotekens valdeltagande oftast i att man hjälper till att ta fram material om de olika partierna och ibland utställningar där partierna får presentera sig själva. Att detta avslutas med att man även kan avlägga sin röst i biblioteket förefaller konsekvent, speciellt nu när det blir alltmer tunnsått med postkontor. För de flesta känns det nog korrektare att lämna sin röst i biblioteket än i den mataffär eller bensinmack som råkat få ta över postservicen. Dessutom uppfyller biblioteken kraven på rent fysisk tillgänglighet vilket de andra aktuella lokalerna och dagens vallokaler inte alltid gör.

Därtill finns ju alla bokbussar som skulle kunna inlemmas i ett system som ersätter eller existerar parallellt med poströstandet.

Trots att många ser röstning via nätet som ett tänkbart alternativ, lär detta inte vara nära förestående då säkerhetsproblemen tycks svårlösta enligt exempelvis Anders Olssons lägesbeskrivning från 2001. Den dag de är avklarade finns biblioteksnätverket där berett att hantera röstandet även med den nya tekniken.

När och om röstandet, rent tekniskt och säkerhetsmässigt, kan ske från vilken Internetansluten dator som helst eller via mobiltelefon, finns det en risk, att vikten av och allvaret i att delta i den demokratiska processen och dess valprocedurer urholkas och förfuskas. Det kan uppfattas som ett av alla de mer eller mindre meningslösa och spektakulära röstningsjippona man kan ägna sig åt på Internet. Om Internet någon gång i framtiden kommer att ses som en tillräckligt seriös och trygg "plats" eller utvecklas åt rakt motsatt håll är svårt att sia om.

Rösträtten är något av ett demokratins sakrament vilket kräver ett visst mått av eftertanke och högtidlighet. Att så många nu förlorat tron och inte längre deltar i ritualen beror till stor del på att makten förefaller finnas någon annanstans än hos de valda politikerna. När det gäller att öka tilltron till det politiska systemet finns ingen digital genväg. Men ingen kan, med det informationsflöde tekniken ger möjlighet till, vara okunnig om att folk i andra delar av världen offerar sitt liv i kampen för demokrati och rösträtt.

Källor och bakgrundsmaterial:

Axelsson, Finn, Mattsson, Per, Internetanvändning på folkbibliotek. En studie av loggarna från den publika Internetanvändningen på Malmö stadsbibliotek. Magisteruppsats. BIVILs skriftserie 2002:3. Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002.
<http://www.kult.lu.se/bivil/publikationer/fulltext02/2002-3.pdf> 020805

Bibliotek – en mötesplats i tid och rum. En bok om demokrati. Bibliotekstjänst. Lund 2000.

Coleman, S, Griffith, B, Simmons, E, Digital jury – the final verdict. Broadcasting standard commission. Hansard Society. London 2002,
<http://www.hansard-society.org.uk/DigitalJry.pdf> 020805

Ericson, Anders, "–videst mulig informasjon–" ei debattbok om folkebiblioteka og samfunnsinformasjonen i et e-Norge. Biblioteksentralen. Oslo 2001.

Forsberg, Eva, Peltonen, Kirsi, Internetetik på bibliotek. Magisteruppsats vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap i Borås, 2002:8
<http://www.hb.se/bhs/slutversioner/2002/02-08.pdf> 020805

Frirum til Integration: en Undersøgelse af de Etniske Minoriteters Biblioteksanvendelse. Århus kommunbibliotek, 2001, tillgänglig på www.aakb.dk/frirum 020805

IT och kommunerna. En översikt. Åström, Joachim m fl. Svenska kommunförbundet Stockholm 1998. <http://www.svekom.se/skorg/fou/astrom.pdf> 020805

IT och äldre. IT-kommissionens rapport 2/2002. www.itkommissionen.se/

Jochumsen, Henrik, Gör biblioteket en forskel? Danmarks Biblioteksforening. Köpenhamn 2000.

Jonsson, Christer, Allt färre röstar i framtida val? 90-talets samhällsutveckling och förändrade mönster i valdeltagandet i Göteborg. Valanalys III från Demokratiprojektet i Göteborg. Göteborgs Stad Frölunda 2001.

Nordenson, Magdalena, Självförsvar i valbåset. Artikelserie i DN Invandrarval 20020805.

Olsson, Anders R, E-röstning. En lägesbeskrivning. IT-kommissionen. Rapport 35/2001. Stockholm 2001. www.itkommissionen.se

Privatpersoners användning av datorer och internet 2001. Statistiska centralbyrån. <http://www.scb.se/publkat/transporter/it/dator.asp> 020805

Rösträtten 80 år. Forskarantologi. Justitiedepartementet. Stockholm 2001. <http://www.demokratitorget.gov.se/rostratten/antologin.asp>

Land du välsignade? : SOM-undersökningen 2000 / Sören Holmberg och Lennart Weibull (red.) Göteborg : Statsvetenskapliga institutionen, Univ., 2001

Stenquist, Bjarne, Biblioteken i kunskapssamhället. Föredrag Malmö 2002-01-22, ”stolpar”: www.biblioteksforeningen.org/intro/kalender/konf/PDF/bjarne.pdf 020805